

Hämeen linna on kokenut vuosisatojen aikana sekä loiston että rappion hetkiä. Linnan rakennushistoria on jatkunut jo noin 700 vuotta. Paksuissa muureissa voi yhä nähdä eri aikojen rakennustyyliä ja vanhoja rauniotiloja. Hämeen linna on kunnostettu vanhaan asuunsa. Vieras voi kulkea samoissa huoneissa, joissa on eletty jo keskiajalla.

Linnan perustaminen

Päätös Hämeen linnan perustamisesta liittyy Birger jaarlin Hämeeseen tekemään "ristiretkeen". Aivan varmoja ei olla siitä, milloin se todella tapahtui, 1239 vaiko 1249, mutta melko luotettavasti linnan vanhimmat rakennustyöt on aloitettu 1200-luvun lopulla. Jaarli Birgerin retken tärkeänä tavoitteena oli ollut yhdistää hämäläisten asuma maakunta entistä kiinteämmin uuteen emämaahan, Ruotsiin. Tämä osaksi ulkopoliittinen pyrkimys edellytti vahvan sotilaallisen tukikohdan hallussapitoa. Mutta ulkopoliittikan ohessa yhtä tärkeää oli myös suhteellisen vauraan maakunnan verottaminen, mikä seikka puolestaan asetti tietyt vaatimukset vallanpidon ulkonaisille muodoille. Näihin lähtökohtiin perustui Hämeen linnan rakentaminen.

Leirikastelli

Linnan vanhimman osan muodostaa niin kutsuttu leirikastelli. Siihen kuului pohjaltaan neliömäinen, harmaakivinen

kehämuuri, jonka kolmeen kulmaan pohjoisessa, idässä ja etelässä liittyivät puolustustornit. Kehämuurin sivut olivat 33 metrin pituisia muurin korkeuden ollessa noin seitsemän metriä. Arvellaan, että kastellin pihassa oli puisia huoneita varusväen asumista varten, mutta mitään jäänteitä niistä ei ole löydetty. Säilyneiden muurien lisäksi tämän rakennusvaiheen vaikuttavimpia nähtävyyksiä on 12 metriä syvä kaivo, joka yhä - tosin ilman vettä - on nähtävissä linnan ns. kaivuhuoneessa.

Harmaakivilinna

Puolustusta varten rakennettu leirikastelli oli mahdollisesti jo alusta saakka ajateltu myöhemmin täydennettäväksi. Karu leirielämä päättyikin, kun 1200-luvun loppuvuosikymmenillä vanhan kastellin sisäosat uusittiin rakentamalla ulkomuureja seuraileva huonesarja. Se käsitti joukon tiilestä holvattuja tupia. Näitä oli myös linnan pääsali, "linnantupa", jota nykyisin käytetään tilattavissa olevana ravintolasalina. Tämä Hämeen linnan tupa on vanhin maassamme säilynyt juhlasali keskiajalta. Koko linnan ensimmäinen kerros on niin ikään oloissamme harvinainen keskiajan elämästä kertova, aitoudessaan vertaansa vailla oleva ympäristö.

Tiililinna

Linna-arkkitehtuurissa omaksutut uutuudet ja valtakunnan poliittisessa asemassa tapahtuneet muutokset johtivat Hämeen linnan uuteen vaiheeseen 1300-luvulla. Arkkitehtuurissa pyrittiin nyt entistä paljon suurempaan edustavuuteen ja puolustusta koskeissa ratkaisuissa otettiin huomioon tuliaseen käytössä tapahtunut kehitys.

On tullut tavaksi nimittää rakennuskausia 1300-luvun jälkipuoliskolla ja 1400-luvulla tiilikausiksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että julkisivumateriaalina nyt lähes yksinomaisesti suosittiin tiiltä. Täten oli mahdollista saavuttaa hienostuneempia tilaratkaisuja ja huolehtia julkisivujen koristeellisista yksityiskohdista. Linnanpihan seinien tiilikoristelu onkin lajissaan ainutlaatuinen maassamme. Suuren salin, Kuninkaansalin, holvi puolestaan kertoo entistettynäkin keskiajan asumiskulttuurin korkeasta tasosta.

Tiili rakennusaineena oli maassamme keskiajalla suhteellisen harvinainen ja niinpä Hämeen linnalla onkin poikkeuksellisen tärkeä merkitys myös tässä mielessä.

Muutenkin olosuhteet linnassa 1300-luvulta 1500-luvun alkuvuosikymmenille saakka ovat merkittäviä sen historiassa. Monia valtakunnan vaikutusvaltaisimpien sukujen nimiä, niin naisten kuin miestenkin välityksellä, yhdistyy sen vaiheisiin tänä aikana. Vaikka esineitä tai muuta todistusaineistoa heidän elämästään linnassa ei enää ole jäljellä, muodostuu käynnistä tästä huolimatta salaperäinen kosketus näihin menneen loiston aikoihin.

Uutta aikaa kohden

Kustaa Vaasan toiminta valtakunnan hallinnon uudistamisessa kosketti myös Hämeen linnaa. Entinen mahtimiesten hallussa ollut linnaläänin residenssi muuttui vähitellen kruunun ankarassa kirjanpidossa valvotuksi tukikohtaksi. Vaikka puolustustehoa jonkin verran parannettiin rakentamalla mm. kaksi vahvaa tykkitornia, alkoi samalla linnan hiljainen rappeutuminen. Vaasa-ajan ruhtinaitten veljesriidat Nuijasodan aikana koskettivat myös Hämeen linnaa, jossa sotatapahtumiin liittyen räjähti vanha etelätorni. Tästä jouduttiin sitten laajoihin korjaustöihin, joiden eräs tulos on entistettynä jäljellä oleva luterilainen kirkko Kukkotornin kolmannessa kerroksessa. Kustaa II Adolf puolisoineen vieraili linnassa 1626. Tämä käynti muistetaan täällä yhä Kuninkaansalin ja Kuningattarenkamarin nimien perusteella. Suomen kenraalikuvernööri Pietari Brahe kävi linnassa 1639 ja antoi samalla päätöksen Hämeenlinnan kaupungin perustamisesta.

Varikkolinnoituksesta vankilaksi

Suuren Pohjan sodan jälkeen muuttuneissa olosuhteissa myös Hämeen linnan merkitys sotilaallisena tukikohtana hetkeksi kasvoi. Hoitamatta jääneitä puolustuslaitteita yritettiin kunnostaa ja vanha päälinna muutettiin viljavarastoksi. Niin ikään rakennettiin armeijan käyttöä varten uusi kruununleipomo, joka monien vaiheittensa jälkeen entistettynä toimii nyt kahvilana.

Kustaa III:n määräyksestä muutettiin Hämeenlinnan kaupunki 1770-luvulla nykyiselle paikalleen ja samalla aloitettiin linnassa laajat rakennustyöt vanhojen kehämuurien kunnostamiseksi ja maavallien saattamiseksi linnoitustekniikan ajanmukaisten vaatimusten tasolle. Kehämuurirakennukset on entistettyinä otettu uudelleen käyttöön: alkuaan vankilaksi tarkoitettussa porttitornerakennuksessa on kokous- ja toimistotiloja, muissa on tekniikaltaan ajanmukaisia näyttelyhuoneita ja matkailua palvelevia tiloja. Maavallien rakentaminen jatkui vielä venäläiskaudella 1800-luvun alkuvuosikymmeninä. Entistettynä niin kutsuttu Pohjoisen polygonin vallipiha tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet kesäisten ulkoilmajuhlien viettämiseen. Vallit vesihautoineen ovat maassamme ainutlaatuinen linnoitustekninen nähtävyys.

Vankilasta kulttuurimuistomeriksi

Vankeja linnassa oli säilytetty jo keskiajalta saakka, mutta varsinaisesti vasta 1837 muutettiin päälinna arkkitehti C.L. Engelin suunnitelman mukaisesti vankilaksi. Myöhemmin 1800-luvulla laajennettiin kehämuurirakennuksia ja tehtiin myös aivan uusia tiloja vankilan tarpeita varten. Monien yritysten jälkeen aloitettiin päälinnan restaurointi 1956 ja se valmistui 1979. Kehämuurien ja vallien restaurointi saatiin valmiiksi vuonna 1988.

Linnanniemen vankilahistoriaa

Suomen vankiloiden historia alkaa kruunun linnoituksista, kaupunkien varaskellareista ja maaseudun tilapäissuojista. 1600-luvulla luotiin lääninhallinto ja sen myötä lääninvankilajärjestelmä, jonka perustana olivat aikaisemmat kruunun vankihuoneet. Tuolloin myös Hämeen keskiaikaisessa linnassa ollut kruunun vankihuone muutettiin kruununvankilaksi, eli lääninvankilaksi. Lääninvankilajärjestelmä oli pohjana myöhemmälle vankilalaitokselle.

Kuolema vai parannus?

1700-luvun lopulle saakka rikosten ensisijaisia rangaistusmuotoja olivat kuolemanrangaistukset ja muut ruumiinrangaistukset sekä häpeärangaistukset. Näiden lisäksi voitiin rangaistukseksi määrätä pakkotyötä, sakkoja tai vankeutta. Pelkän vankeusrangaistuksen ei kuitenkaan ajateltu olevan riittävä pelote, vaan ankarammat rangaistukset nähtiin tehokkaampina rikosten ennaltaehkäisijöinä. Vankiloita käytettiin pitkälti rikoksenteekijöiden säilytyspaikkoina ennen varsinaisen tuomion täytäntöönpanoa.

1700-luvulla alkoivat kansainväliset valistusajan virtaukset kantautua maahamme. Valistusfilosofian ajamien humanisuuden ja suvaitsevaisuuden aatteiden vaikutuksesta alettiin käyttää yhä enemmän vapausrangaistuksia kuoleman-, ruumiin ja

häpeärangaistusten sijaan. Vankimäärät kasvoivat ja vankipaikkoja tarvittiin lisää. Uudet aatteet johtivat 1800-luvulla rangaistusjärjestelmän uudistamiseen. Kun aiemmin vankeuden tarkoituksena oli ollut vain säilyttää ja rankaista rikoksentekejiä, uuden näkemyksen mukaan tavoitteeksi tuli myös rikollisten parantaminen ja kasvattaminen kovan kurin, työn ja opetuksen avulla. Kuolemanrangaistus oli Suomen rikoslaissa vuoteen 1949, mutta sitä ei pantu toimeen vuoden 1825 jälkeen. 1800-luvulla kuolemaantuomitut karkotettiin Siperiaan.

1830- ja 1840-luvun vaihteessa perustettiin Hämeenlinnaan Kronoborgin työ- ja ojennuslaitos, joka sai käyttöönsä osan linnasta. Vuonna 1843 työ- ja ojennuslaitoksen tilat laajenivat, kun sille valmistui kokonaan uusi rakennus linnan länsipuolelle. Uudessa rakennuksessa oli kahdeksan makuusalia, joihin voitiin kuhunkin sijoittaa 12-15 vankia, eli yhteensä toistasataa vankia. Osa vangeista majoitettiin linnan yhteismakuusaleihin, ja työhuoneet sijaitsivat linnan pohjoisessa kehämuurirakennuksessa. Työ- ja ojennuslaitokseen tuomittiin joko määrättyksi tai epämääräiseksi ajaksi työhön mm. juoppoudesta, irtolaisuudesta sekä muusta pahantapaisuudesta tai korvaamaan varastetun tavaran arvoa. Työlaitoksen tarkoituksena oli totuttaa sinne tuomitut hyödylliseen työntekoon ja saada heidät parantamaan tapansa. Työ- ja ojennuslaitoksen toiminta lakkautettiin 1860-luvun lopussa, ja sekä ojennuslaitosrakennus että sen viereen vuonna 1871 valmistunut sellirakennus tulivat juuri perustetun Hämeenlinnan rangaistuslaitoksen käyttöön.

1800-luvun uutuus – sellivankila

Yleisölle avoinna oleva vankilarakennus on vuonna 1871 valmistunut arkkitehti L.I. Lindqvistin suunnittelema sellirakennus, joka oli Suomen ensimmäinen sellivankila. Tämä oli aikansa moderni laitos uudenaikaisine lämmitys-, ilmastointi-, vesi-, hygieni- ja ruokahuoltojärjestelmineen. Rakennuksessa

on kolme kerrosta ja lisäksi kellarikerros eli maakerta. Kolme sellikerrosta ovat yhteydessä toisiinsa koko rakennuksen halki kulkevan keskuskäytävä kautta. Pääsisäänkäynti on rakennuksen keskiosassa samoin kuin kerroksia yhdistävät kierreportaat ja vankilan hallintotilat. Kussakin kerroksessa on 22 tynnyriholvattua selliä, joiden pinta-ala on n. 8 m². 1800-luvun lopussa, etenkin 1880-luvulla, rakennettiin Suomeen useita tämän tyyppisiä sellivankiloita, joista osa on edelleen käytössä.

1800-luvun jälkipuoliskolla vapausrangaistuksesta tuli ensisijainen rangaistusmuoto ja vapausrangaistuksen lajeiksi tulivat kuritushuone, vesileipärangaistus ja vankeus. Rikollisten parantamisen katsottiin onnistuvan parhaiten, jos vangit eristetään toisistaan ja otetaan käyttöön progressiivinen eli edistysjärjestelmä. Tämä edellytti vanhoista yhteismakuusaleista luopumista ja yksinäissellien rakentamista. Ajateltiin, että vangin asuessa yksin sellissään hän ei olisi alttiina muiden vankien turmelevalle vaikutukselle. Yksinäisyydessä vanki katuisi ja pääsisi irti huonoista tavoistaan, kun hänelle tarjottaisiin sopivasti opetusta, hengellistä kasvatusta ja työtä. Progressiivisen järjestelmän mukaan vangit jaettiin luokkiin, jolloin vankiin kohdistettiin aluksi alemmissa luokissa ankarampia kasvatuskeinoja ja hänen osoittaessaan ahkeruutta, hyvää käytöstä ja edistystä, hän saattoi edetä ylempiin luokkiin, jolloin kuria lievennettiin ja annettiin vangille enemmän vapauksia.

Hämeenlinnan rangaistuslaitos oli miehille tarkoitettu vankila, jossa ryhdyttiin toteuttamaan ajan modernia yksinäiseristykseen ja progressiivijärjestelmään perustuvaa vankeinhoitoa. Rangaistuslaitoksista alettiin myöhemmin käyttää nimitystä kuritushuone. Kuritushuonerangaistus oli tavallista vankeusrangaistusta ankarampi – kuritushuonevangit eristettiin totaalisemmin muista ja he aloittivat vankeusrangaistuksensa alemmassa luokassa kuin vankeusvangit.

Hämeenlinnan rangaistuslaitoksen kuuluisimpia vankeja olivat Isontalon Antti ja Rannanjärvi. Vuonna 1881 Hämeenlinnan rangaistuslaitos lopetti toimintansa ja vangit siirrettiin vasta valmistuneeseen Helsingin kuritushuoneeseen.

Naisvankila lääninvankilan rinnalle

Vuonna 1881 linnaan perustettiin naisille tarkoitettu Hämeenlinnan rangaistus- ja työvankila, josta tuli myöhemmin Hämeenlinnan kuritushuone- ja työvankila ja lopulta Hämeenlinnan keskusvankila. Linnaan keskitettiin koko maan naispuoliset rangaistusvangit ja siellä oli myös mm. irtolaisuudesta, juoppuudesta ja pahantapaisuudesta työvankeuteen määrättyjä naisia. Naisvankilaa varten rakennettiin lukuisia rakennuksia linnan ulkopuolelle, mm. päiväsellirakennus linnan pohjoispuolelle, talous- ja huoltorakennuksia sekä lastentalo vankiäitien lapsille.

Kun linna otettiin naisvankilan käyttöön, siirrettiin aiemmin linnassa toiminut lääninvankila entisen miesten rangaistuslaitoksen tiloihin – sellivankilaan ja ojennuslaitosrakennukseen, josta tuli lääninvankilan pohjoisosasto. Suurin osa lääninvankilan vangeista oli miehiä, mutta joukossa oli myös naisia, joita varten pohjoisosaston toisen päädyn yhteismakuusali muutettiin 23 sellin selliosastoksi. Miehet majoitettiin sellirakennukseen. Pohjoisosaston toiseen päätyyn entisten yhteismakuusalien paikalle tuli mm. työsalit sekä naisille että miehille ja kouluhuone naisille. Pohjoisosastolla ovat sijainneet myös mm. lääninvankilan kirkko, liikuntasali, kanttiini ja tapaamistila, jossa vangit tapasivat heitä katsomaan tulleita vierailijoita. Rakennuksen keskiosaan järjestettiin muutama asunto henkilökunnalle, suurin niistä johtajalle. Lääninvankilan vangit olivat tutkintavankeja, lyhyitä vankeusrangaistuksia suorittavia sekä sakonsovittajia.

Eikö vankilakuri parannakaan?

Maailmansotien jälkeen tehtiin vankeinhoidossa monia uudistuksia, mutta kehitys ei ollut suoraviivaista. 1940-luvulla työpäivät lyhennettiin kymmentuntisista kahdeksantuntisiksi ja vankien henkilökohtaisten tavaroiden pito vankeusaikana helpottui. Lisääntynyt vapaa-aika toi lisää mahdollisuuksia kerho- ja opintotoiminnalle sekä liikuntaharrastuksille. Raipparangaistuksista ja pimeään eristysselliin sulkemisesta kurinpidollisina menetelminä luovuttiin. Vuonna 1950 aloitettiin vankiloissa AA-kerhotoiminta päihdeongelmaisten tueksi. 1950-luvulla edellisen vuosikymmenen lievempi kriminaalipolitiikka ja vankikuri kiristyi, mutta alkoi lieventyä jälleen 1960-luvulla. Silloin myönnettiin kaikille, vankiluokkaan katsomatta, kirjeoikeus ja tapaamisoikeus ja päivittäisestä ulkoilusta tuli vapaaehtoista.

1960-luvulla usko rikollisten parantamiseen vankilan avulla alkoi heiketä ja vankeuden aiheuttamiin vanhingollisiin seurauksiin alettiin kiinnittää huomiota. Progressiivijärjestelmän ja kovien kurinpitomenettelyiden todettiin olevan sekä tehottomia että haitallisia ja vankien uskottiin kehittyvän paremmin ja sopeutuvan yhteiskuntaan paremmin, jos olot vankilassa pyrittäisiin järjestämään mahdollisimman paljon muun yhteiskunnan kaltaisiksi. Painopiste alkoi siirtyä sekä rikollisuuden että vankilan haittavaikutusten ennaltaehkäisyyn.

1970-luvulla rikollisuus alettiin nähdä myös yhteiskunnan rakenteellisena ongelmana eikä vain yksilön heikkoudesta johtuvana ilmiönä. 1970-luvulla luovuttiinkin lainsäädännöllisesti vankien parantamistavoitteesta ja uudeksi tavoitteeksi tuli edistää vangin sijoittumista vapaaseen yhteiskuntaan. Progressiivi- eli edistysjärjestelmästä ja kuritushuonerangaistuksesta luovuttiin ja siirryttiin yksiläjiseen vapausrangaistukseen, jossa rangaistuksena on pelkkä vapaudenmenetys. Nähtiin tärkeäksi, että vankien siteet yhteiskuntaan eivät

vankeusaikana kokonaan katkeaisi. Tapaamisoikeuksia ja yhteydenpitoa perheeseen helpotettiin ja vangit saattoivat maksaa elatusapua vankilasta käsin vankilatyössä ansaitsemistaan rahoista. Vangit saivat oikeuden käyttää vankilassa omia vaatteitaan ja kirkkoon kuuluvien osallistumisesta jumalanpalveluksiin tuli vapaaehtoista.

Aikansa rikos

1800-luvulla yleisiä tuomioon johtaneita rikoksia olivat mm. kunnianloukkaukset, juopumus, salavuoteus ja naisilla lapsenmurha, 1900-luvun alkupuolella useammin sikiönlähdetyt. Irtolaiset voitiin tuomita työlaitoksiin, käytännössä vankilaan. Irtolaislaki oli voimassa 1980-luvun jälkipuoliskolle saakka, mutta työlaitoksista luovuttiin jo 1970-luvulla. Jo sitä ennen irtolaisiin pyrittiin kohdistamaan enemmän huoltotoimia kuin rangaistuksia, sillä suurin osa heistä oli päihdeongelmaisia. Väkivaltarikokset ja varkaudet ovat olleet yleisiä niin 1800- ja 1900-luvuilla kuin nykypäivänäkin. Huumeiden käyttö kriminalisoitiin Suomessa 1960-luvulla ja sen jälkeen huumausainerikoksista on tullut yhä yleisempi tuomioon johtava rikos.

Vankila-aika linnanniemellä päättyy

Vuonna 1972 linnan puolella toiminut naisvankila siirtyi uusiin tiloihin Paroisille, ja ainoastaan lääninvankila jäi linna-alueelle. Vankila-aika linnan alueella päättyi vuonna 1993, kun uusi Hämeen lääninvankila aloitti toimintansa Kylmäkoskella ja Hämeenlinnan lääninvankilan vangit siirrettiin uuteen vankilaan.

VANAJANLINNAN HISTORIA

Keskiajalta alkaen

Kunnia ensimmäisestä historiankirjoihin päässeestä Vanajanlinnaa koskevasta maininnasta lankeaa Olle af Aeykaelumille eli Äikäälän Ollille.

Hänen nimensä tulee esille Vanajanlinnan kantatilan Äikäälä omistajan varhaisella keskiajalla (v. 1374). Seuraavina vuosisatoina tila monine eri omistajineen näkee värikkäitä vaiheita hämäläisenä rälssi- ja vuokratilana, joilla harjoitetaan maataloutta.

Rosenlewin Vanajanlinna

Itse Vanajanlinnan historia alkaa vuonna 1918. Rosenlew-yhtymän pääosakas, lääketieteen ja kirurgian tohtori Carl Wilhelm Rosenlew ostaa tuolloin Äikäälän tilan teologian professori Stenjiltä. Rosenlew liittyy hankkimaansa kantatilaan määräalan Kidun tilasta (v. 1922) sekä myöhemmin Kappolan tilan (v. 1927). Näin kartanon kokonaispinta-alaksi muodostuu yli 500 hehtaaria ja ehdot vapaalle hirvenmetsästysoikeudelle alueella täyttyvät. Rosenlewin ajatuksena onkin rakentaa hankitulle luonnonkauniille paikalle metsästyslinna, jonne kutsua seuraelämän ja politiikan johtohenkilöitä. Toisena kauniina tarkoituksena rakennuksella mainitaan olleen huomenlahja morsiamelle, Märthalle, jonka kanssa Carl Wilhelm solmii avioliiton vuonna 1925, juuri linnan valmistumisen jälkeen.

Linnan suunnittelun tohtori Rosenlew uskoo arkkitehti Sigurd Frosterukselle. Tämän merkittävin suunnittelutyö on Stockmannin tavaratalo Helsingissä. Kauniin, monimuotoisen puutarhan taas saa suunnitellakseen tunnettu puutarha-arkkitehti

Bengt Schalin. Lähes sata vuotta myöhemmin Schalinin Versaillesta vaikutteita lainaava kädenjälki on edelleen aistittavissa puistossa, suomalaiseseen miljööseen kauniisti sovitettuna.

Vuosisadan alun arkkitehtuuria

Päälinnan rakentaminen aloitetaan vuonna 1919. Työ etenee verkkaaisesti, pääasiassa kesäaikaan. Rakennusmestareina toimivat herrat August Mattson työnjohtajana sekä Hilpi Kummila valvojana. Rakennuksella ahertavat alueen parhaat ammattimiehet helsinkiläisen rakennusliike Kruger & Tollin palkkaamina. Rakennustarvikkeiden kuljetusta varten alueelle – nykyisen tien paikalle – rakennutetaan kapearaiteinen rautatie Harvialan seisakkeelta. Rakennustyöt saadaan valmiiksi vuonna 1924. Alueen arkkitehtuuri ilmentää 1910- ja 1920-luvun taitteen virtauksia, barokkia ja renesanssia ja näiden vaatimattomampia pohjoismaisia muunnoksia. Piirteitä on lainattu myös englantilaisista kartanoista.

Parhaita materiaaleja

Tarkkuudesta ja tinkimättömyydestään tunnettu Rosenlew on rakennuttanut Vanajanlinnansa parhaista saatavilla olevista materiaaleista. Lattiat ja ikkunapuitteet ovat pääosiltaan tammea, ikkunalaudat ulkomailta tuotettua marmoria. Linnan viidestä takasta neljä on marmorisia ja viides, viinituvan takka, graniitista. Turkkilaisen saunan ja uima-altaan marmori on peräisin Ruskealasta. Kotimainen puutavara taas tulee Rosenlewin omista metsistä. Seinätiilet on hankittu Leppäkosken tiilitehtaalta ja katon munkki- ja nunnatiilet Santamäeltä. Vanajanlinna jatkaa näin seudun satoja vuosia vanhoja tiilirakennusperinteitä.

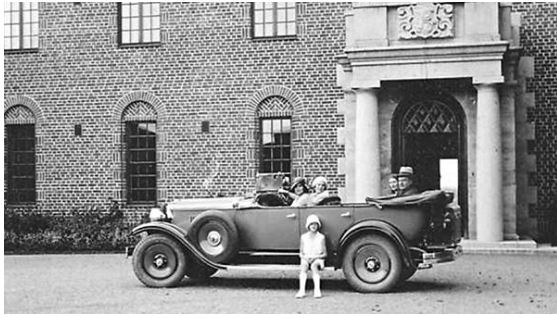
Sokkelikivet puutarhafasadiin, portaisiin ja vilpoloihin ovat Elvvikin graniittia. Linnan ruokasalin seinämateriaaliksi valitaan intialainen mahonki. Muutoin seinäpinnat ovat pääosin rapattuja ja maalattuja.

Tilat myös kalustetaan Rosenlewin toiveesta korkeatasoisin huonekaluin. Sisustusta täydentävät laadukkaat matot, taideteokset ja koriste-esineet. Vuosikymmenten saatossa kukin omistajataho vuorollaan muuttaa irtaimistoa mukanaan ja alkuperäisestä esineistöstä jäljellä ovat muistot ja valokuvat. Poikkeuksen tekee linnan Kirjaston pitkä pöytä, jota tiettävästi paikalleen rakennettuna ei ole kyetty siirtämään tilasta kokonaisuena pois.

Tuhansia ylellisiä neliöitä

Kaikkiaan Vanajanlinnaan kuuluvan rakennusryhmän huoneluku nousee yli kahdeksaankymmeneen. Neliömetrejä rakennuksessa on noin 3.000 m² ja kuutioina mitattuna tilaa on peräti 17.740 m³. Kellarikerroksessa, osittain maan alla, on taidokkaasti holvattu ja koristemaalattu viinitupa. Sinne oli aiemmin käynti ruokasalista piiloportaan kautta. Kellarissa oli lisäksi turkkilainen sauna ja marmorilla päällystetty uima-allas. Matalassa, yksikerroksisessa itäsiivessä sijaitsivat kartanon keittiö ja palveluskunnan asuinhuoneet, siiven päässä autonkuljettajien majoitus huoneet. Autotalli oli sijoitettu erilliseen rakennukseen, joka oli yhdistetty itäsiiveen muurilla.

Kirjaston paikkana oli järvenpuoleinen länsisiipi. Sen viereisestä biljardisalista – nykyisestä Ryti-Salista – päästiin parvekkeelle. Siiven päässä sijainnut talvipuutarha palvelee nykyisin Juhlasalina. Länsisiiven huoneet yhdistää galleriakäytävä, joka kapenee ja laskeutuu rakennuksen runko-osasta edetessään. Muodostuva valeperspektiivi saa käytävän näyttämään todellista pidemmältä.

Valeperspektiivi antaa lisänsä myös koko päärakennuksen ulkomuotoon, kun rakennusta lähestytään lehmuskujaa pitkin. Runko-osasta lähtevien siipien etäisyys toisistaan kasvaa 70 metrin matkalla kohti takorauta-aitaa ja -porttia 32 metristä 40 metriin. Vaikuttavaa näkymää tukee kunniapihan istutuksetta jätetty tasainen nurmi sekä monisatavuotinen lehmus, joka sai kunnian jäädä sijoilleen jo linnaa rakennuspaikalle sijoitettaessa.

Linnan pohjoispuolelta löytyy vielä Frosteruksen suunnittelema, vuonna 1928 valmistunut karjapiha-alue. Sinne sijoitettiin alun perin viisi asuintaloa linnan henkilökunnan käyttöön, vajarakennus käsityöläisille, tallirakennus noin kahdellekymmenelle hevoselle, navetta ja pieneläinsuoja.

Maailmanhistorian maininkeja

Vanajanlinna säilyi Rosenlewin omistuksessa vuoteen 1941 asti. Kun linnaa sitten ollaan myymässä, ilmaantuu varteenotettavia ostajaehdokkaita kaksi: presidentti Risto Ryti ja upporikas saksalainen asetetailija Willi Daugs. Ryti havittelee Vanajanlinnasta uutta presidentin kesäasuntoa Naantalın Kultarannan tilalle. Sisäministerin vaihduttua

ostolupa annetaan kuitenkin Rytin tietämättä Daugsille, joka muuttaa asumaan Vanajanlinnaan.

Saksan kärsiessä tappion sodassa, siirtyy kaikki saksalainen omaisuus Suomessa sotakorvauksena Neuvostoliitolle. Niin myös Vanajanlinna. Kartanon ylläpito jää tätä myötä Neuvostoliiton Suomen omaisuudesta huolehtivan valvontakomission kontolle. Hoitokunnan kiinnostus kohdistuu pääasiassa peltoihin ja karjaan ja tyhjilleen jätetty päärakennus alkaa rapistua hyvää vauhtia.

Säätiötoimintaa

Vuonna 1947 Yrjö Sirolan Säätiö vuokraa Vanajanlinnan alueen perustamansa Sirola-opiston käyttöön. Alkuun Vanajanlinna toimii kesäisin myös lomakotina ja juhla- ja tanssitilana, mutta jo 1950-luvulla koko alueen toiminta keskittyy yhteiskunnalliseen kansanopistotoimintaan. Säätiö ostaa Vanajanlinnan rakennukset ja maat vuonna 1956. Yli puolet kartanon maista luovutetaan rintamamiesten pientila- ja asutuskäyttöön, osa myydään silloiselle Vanajan kunnalle. Maata säätiön omistukseen jää noin 34 hehtaaria.

Sirola-opiston toiminta alueella hiipuu vuoteen 1994 tultaessa. Yhteiskunnallinen murros on ajanut kansanopistotoiminnan ohi

siitäkin huolimatta, että opisto on viime vuosinaan keskittynyt viestinnän ja tiedotusalan oppilaitokseksi aiemman poliittisen koulutuksen romahdettua 1980-luvulla.

Vuonna 1996 Hämeenlinnan kaupungille syntyy etuosto-oikeus Vanajanlinnaan. Neuvottelujen jälkeen linna maa-alueineen siirtyy kaupungin omistukseen noin 10 miljoonan markan kauppahinnasta. Kaupan yhteydessä sovitaan, että linnan irtaimistosta osa kuuluu jatkossa Hämeenlinnan kaupungille ja osa Vanajanlinna Oy:lle. Tämä pääosin Yrjö Sirola-säätiön omistama yhtiö on toiminut linnan päävuokralaisena kansanopistotoiminnan loputtua. Kiinteistökaupan myötä Hämeenlinnan kaupunki tulee mukaan osakeyhtiöön vajaan viidenneksen omistusosuudella.

Tammikuussa 1998 on kertaalleen yrityskaupan aika. Silloin Vanajanlinna Oy:n omistajiksi ryhtyvät Mika Walkamo ja Harri Pekka Vihma. Mittavilla parannus- ja kunnostustöillä luodaan perusta linnan uudelle kukoistukselle.

Juhlien Vanajanlinna

Nykyisin Vanajanlinnassa järjestetään yritystapahtumia ja kokouksia sekä perhejuhlia, kuten hää- ja syntymäpäiväjuhlia. Vanajanlinnan alueella on useita erilaisia ravintolasaleja, kokoustiloja ja vuodepaikkoja lähes 200.

Vanajanlinnasta tulee myös huipputason golfnäyttämö. Vuonna 2005 avattava Linna Golfin kenttä on ensimmäinen PGA-tason kenttä Suomessa. Toukokuussa 2007 sen yhteyteen avataan Vanajanlinna Golf & Country Club. Vuonna 2011 syntyy Vanajanlinna Group kun Vanajanlinna Oy:n tytäryhtiöiksi liittyvät Levin Ravintolakatu Oy ja Levi Spirit Service Center Oy.

Nykyisin Vanajanlinna Groupiin kuuluu Vanajanlinnan ja Linna Golfin lisäksi Metsänvartijan Tila Janakkalassa, Mukkulan Kartano Lahdessa sekä Levi Spirit Kittilän Levillä.